

Kukorelli István • Pozsár-Szentmiklósy Zoltán

ÁLLAMPOLGÁRI ISMERETEK

KÖZÉPISKOLÁSOK SZÁMÁRA

Kukorelli István • Pozsár-Szentmiklósy Zoltán

ÁLLAMPOLGÁRI ISMERETEK

KÖZÉPISKOLÁSOK SZÁMÁRA

Hatodik, változatlan kiadás

Mozaik Kiadó – Szeged, 2017

A könyv fejezetei

I. fejezet ALAPFOGALMAK

A fejezet az alkotmányozás elméleti alapjait és történelmi előzményeit tárgyalja. Hogyan alakultak ki a demokráciák? Mi az alkotmányos állam alapelvei? Hogyan alakultak ki a demokráciák? Mi az alkotmányos állam alapelvei? Hogyan alakultak ki a demokráciák? Mi az alkotmányos állam alapelvei?

8

II. fejezet ALAPJOGOK

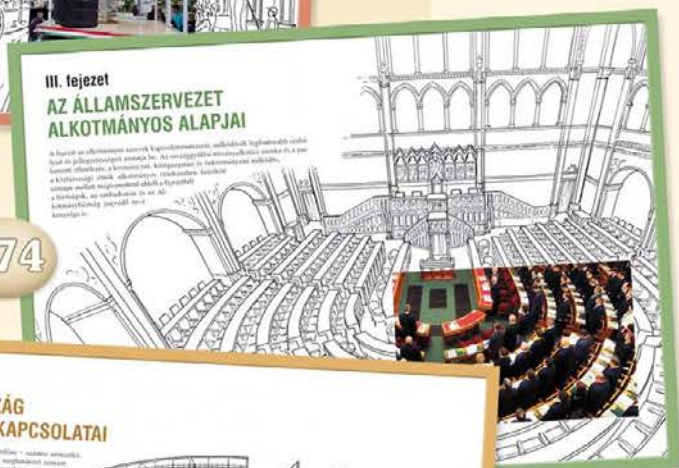
A fejezet az alkotmányos állam alapjait, azok megvalósulását és a jogok védelmét tárgyalja. Hogyan alakultak ki a demokráciák? Mi az alkotmányos állam alapelvei? Hogyan alakultak ki a demokráciák? Mi az alkotmányos állam alapelvei?

92

III. fejezet AZ ÁLLAMSZERVEZET ALKOTMÁNYOS ALAPJAI

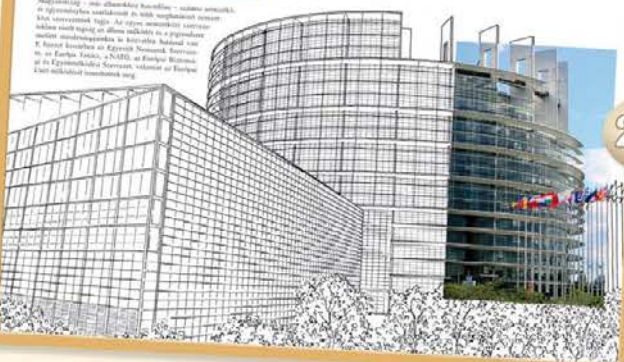
A fejezet az alkotmányos állam szervezeti alapjait, azok megvalósulását és a jogok védelmét tárgyalja. Hogyan alakultak ki a demokráciák? Mi az alkotmányos állam alapelvei? Hogyan alakultak ki a demokráciák? Mi az alkotmányos állam alapelvei?

174

IV. fejezet MAGYARORSZÁG NEMZETKÖZI KAPCSOLATAI

A fejezet az alkotmányos állam nemzetközi kapcsolatait, azok megvalósulását és a jogok védelmét tárgyalja. Hogyan alakultak ki a demokráciák? Mi az alkotmányos állam alapelvei? Hogyan alakultak ki a demokráciák? Mi az alkotmányos állam alapelvei?

238

KEDVES DIÁKOK!

Ez a könyv elsősorban nem az Alaptörvény szövegéről szól. Sajat magatokról és a beneteket körülvevő világról találhattok benne információkat: azokról az alkotmányos értékekről, amelyek alapján tanultok, sportegyesületbe jártok, eltöltitek a szabadidőtöket, szabadon véleményt formáltok, papír- és digitális alapú titkaitok vannak, külföldre utaztok, és amelyek alapján később majd magatok vagy mások hivatalos ügyeit intézitek, vagy éppen választójogotokkal éltek.

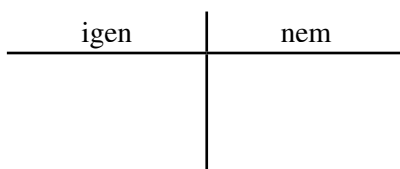
Ezeket az alkotmányos „játékszabályokat” olyan történeteken, eseteken, híreken, könyveken, honlapokon és filmekben keresztül mutatjuk meg, amelyeket ti magatok is ismerhettek. A megtanult „játékszabályok” kipróbálására az aktív közreműködésekre építő feladatok segítségével nyílik lehetőség. Ismerjétek meg és gyakoroljátok bátran a „demokrácia-játékot”!

a Szerzők

ÍGY HASZNÁLJÁTOK A KÖNYVET!

Az egyes témákhoz minden esetben ajánlunk feladattípusokat, kooperatív technikákat, ezek azonban – természetesen – csak egy alternatívát jelentenek, minden további nélkül más módszerekkel is feldolgozhatók az egyes esetek. Ha van az órán mód a számítógép használatára, akkor egyes témák feldolgozhatók blogbejegyzés, illetve az adott bloghoz fűzött kommentárok segítségével is. Az arra alkalmas témákhoz weblapok is tervezhetők.

1. A T tábla egy olyan egyszerű, de szemléletes eszköz, amely segít az érvek csoportosításában. A fejlécben bármely két szembeálló alternatíva szerepeltethető (igen-nem, mellette-ellene, előny-hátrány stb.). Mind csoportmunkában, mind páros munkában kiválóan alkalmazható. Például:

2. Kerekasztal-beszélgetés: válasszatok vagy sorsoljatok magatok közül egy moderátort és az ellentétes álláspontot képviselők közül egyenlő számban vitázókat! A többiek alkotják a hallgatóságot, amely tagjainak megadott időközönként joga és lehetősége van bármelyik/mindkét oldal vitázói számára kérdéseket feltenni.
3. Televíziós vita: a kerekasztal-beszélgetés egyik változata, amelynek során az osztály azon tagjai, akik nem vesznek részt a vitában televíziónézőként, „otthonról” írnak olyan SMS üzeneteket, amelyeket a moderátor időközönként beolvas a vita során, és ezzel befolyásolni lehet annak menetét.
4. Sajtótájékoztató: az adott témának megfelelően kiválasztott illetékes személy/személyek nevében kell sajtótájékoztatót tartani csoportmunkában (pl. kormányzóvivő vagy minisztériumi sajtófelelős stb.). Ha van rá mód, akkor ugyanazt a témát több csoport is

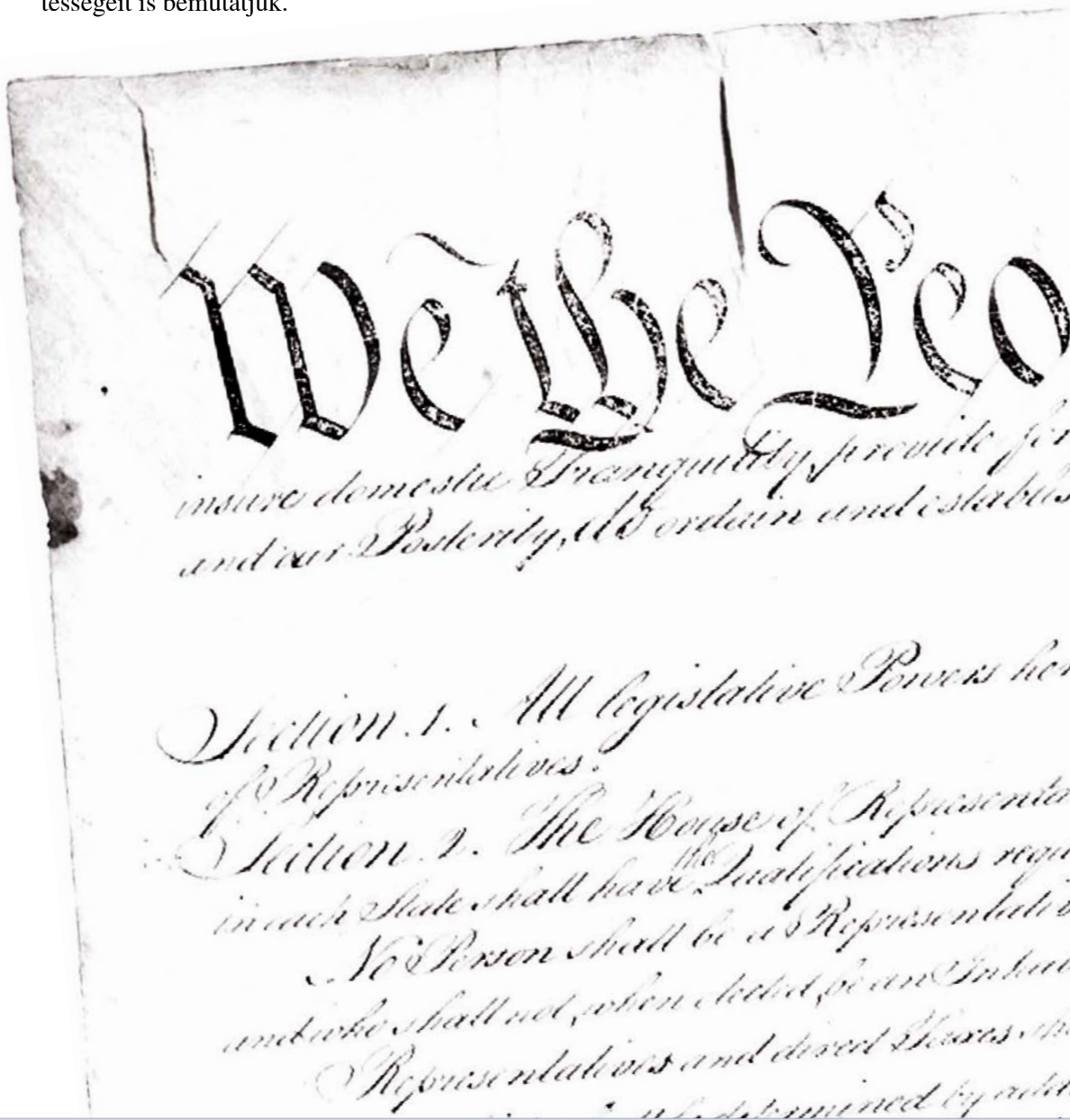
dolgozza fel, mert így össze lehet hasonlítani az elkészített munkákat. Amíg a másik csoport szóvivője beszél, addig a többiek újságírói szerepbe bújva kérdéseket tesznek fel, s ezekre a szóvivőnek reagálnia kell.

5. Oknyomozó riport/újságcikk: az alkotott csoportok ugyanazt a témát dolgozzák fel, de egymással nem konzultálhatnak, így az elkészült munkák összehasonlítása tanulságos lesz. A riportot vagy újságcikket ismertessétek az osztálytársakkal, s vitassátok meg az egyes munkák közötti hasonlóságokat és különbségeket, ezek okát. Fontos, hogy bármelyik sajtóműfajt választjátok is (illetve választja a tanárotok), meg kell tervezni, hogy kivel miről beszéltek, kitől milyen információra számíthatok, s erről a munkáról a cikk vagy riport elkészülte után számoljatok be a többieknek. A válaszok – a feladat természetéből adódóan – fiktívek, de arra kell törekedni, hogy az adott szituációban valószerűnek tűnjenek.
6. Szakértői tanulmány: valamelyik, a témához kapcsolódó kormányzati vagy európai uniós intézmény felkérésére kell elkészíteni ezt a tanulmányt, amelyben javaslatot tesztek a probléma megoldására. Fontos, hogy a tanulmánynak ne csak a tartalma, hanem a szókinccse, a stílusa, a szerkezete és a megjelenítése is megfeleljen az elvárásoknak.

I. fejezet

ALAPFOGALMAK

A fejezet az alkotmányos rendszer alapvető kérdéseit tárgyalja: Hogyan gyakorolható a választójog? Milyen kérdéseket lehet népszavazás útján eldönteni? Honnan származik az állami hatalom? Hogyan határozható meg az állam területe? Vannak-e korlátai az államhatalomnak? Milyen mérce alapján tekinthető alkotmányosnak és demokratikusnak egy állam? A fentiek mellett a jogi szabályrendszer működését és jellegességeit is bemutatjuk.

8. Szabályok a mindennapokban. A jog sajátosságai

A TÁRSADALMI NORMÁK

A társadalmi együttélést számos írott és íratlan szabály (norma), szokás rendezi. Ilyenek a parlament által elfogadott törvények, egy labdarúgó-mérkőzés lebonyolításának szabályai, az általánosan elfogadott illemszabályok, egy diákönkormányzat alapszabályzata.

szokások
társadalmi normák
jog

Írjátok meg közösen az osztályközösségetek alkotmányát! Milyen „játékszabályokban” kell megállapodnotok a tanórák, a szünetek és az oktatáson kívüli programok mindenki számára megfelelő lebonyolításához? Kell-e egyeztetnetek az osztályfőnökkel vagy tanáraitokkal?

Valamennyi szabály sajátossága, hogy egy kisebb vagy nagyobb csoport egészére vonatkozik – a csoportok mérete egy ország lakosságától egy tízfős egyesületig, de akár kisebb létszámú baráti társaságokig is terjedhet. Léteznek „országokon túli”, még nagyobb létszámú közösségekre vonatkozó szabályok: ilyenek tekinthetők a nemzetközi egyezmények és a nemzetközi szervezetek különböző országokra vonatkozó, kötelező határozatai.

személyek adott csoportjára vonatkozó szabályok

Egy szabály akkor tekinthető demokratikusnak, ha az adott közösség tagjai többségének támogatását élvezzi: egy egyesület esetében a tagok többsége kell, hogy megerősítse a közösség egészére vonatkozó szabályokat. Ha egy korábban általánosan elfogadott illemszabályt vagy szokást „a kor meghalad”, akkor az előbb-utóbb kikopik a köztudatból.

Mondjatok példát olyan régi illemszabályokra, amelyek mára eltűnően vannak! Gondoljátok végig, hogy mi az oka a változásnak!

A JOG SZEREPE A TÁRSADALOMBAN

Az állami szervek által hozott szabályok annyiban speciálisak, hogy a normák címzettjei, a polgárok többnyire nem vesznek részt közvetlenül a kötelező előírások megalkotásában. E szabályok abban az esetben tekinthetők demokratikusnak, ha a döntéshozók is demokratikus úton (a népszuverenitás elvével összhangban) kerültek hatalomra, és az előírások összhangban vannak a társadalmi többség akaratával. Ez utóbbi kifejezője lehet az alkotmány: egy, az alkotmány rendelkezéseivel összhangban álló szabály általában demokratikusnak is bizonyul.

a normák címzettjei közvetlenül nem vesznek részt azok megalkotásában

A legrégebbi írott törvénygyűjtemények

Az egyik legrégebbi írott törvénygyűjtemény Hammurapi babiloni király nevéhez fűződik: a Kr. e. 18. században született szabályok egy 2,5 m magas oszlopra vése maradtak rá. Hammurapi „törvénykönyvének” legismertebb tétele, a „szemet szemért, fogat fogért” elv meglehetősen távol áll a mai fogalmaink szerinti jogállami igazságszolgáltatástól.

A *Szemelvények* között található szövegrészlet alapján milyen kapcsolódási pontok lehetségesek az általános társadalmi erkölcsi felfogás és a jogi (büntetőjogi) szabályok között?

**jogok
és kötelezettségek**

**jogalkotó
és jogalkalmazó
szervek elkülönülése**

A klasszikus értelemben vett „jog” az alkotmányban erre felhatalmazott állami szervek által hozott kötelező szabályok összességét jelenti: ezeket az egyes polgárok, a közigazgatás szervei és a bíróságok is kötelesek alkalmazni, betartani és betartatni.

Az általánosan kötelező jogi előírások jogosultságokat és kötelezettségeket egyaránt tartalmaznak: jogi norma ismeri el a véleménynyilvánítás szabadságát, és írja elő az adófizetési kötelezettséget is.

Fontos, a hatalommegosztás elvéből következő alkotmányos követelmény a jogalkotó és a jogalkalmazó szervek elkülönülése is: a törvényeket a parlament hozza meg, de a felmerülő jogvitákat a törvények rendelkezései alapján minden esetben a bíróságok döntenek el – ilyen módon biztosítva a pártatlan és szakszerű igazságszolgáltatást.

Ajánlott irodalom

Mezey Barna – Nagy Janka Teodóra (szerk.): *Jogi néprajz – jogi kultúrtörténet*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2009.

Takács Péter: *Nehéz jogi esetek*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2002.

Tárkány Szűcs Ernő: *Magyar jogi népszokások*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003.

Sajó András: *Miért büntetünk? Értelme, érzelem és ésszerűtlenség a társadalom szabályozásában*. Előadás a Mindentudás Egyetemén. 2003. 10. 13. <http://mindentudas.hu>

II. fejezet

ALAPJOGOK

A fejezet a legfontosabb emberi jogokat, azok magyarországi érvényesülését tárgyalja: az élethez és az emberi méltósághoz való jog kapcsán felmerülő határhelyzeteket, a lelkiismereti és vallásszabadság gyakorlásának kereteit, a véleménynyilvánítási szabadság lehetőségeit és korlátait, a szabadon megismerhető és eltitkolható információk körét, a diszkrimináció lehetséges megnyilvánulási formáit, a kisebbségi jogok érvényesülésének kereteit, valamint a gyermek- és diákjogokat mutatja be.

16. Az információs jogok

A technikai fejlődéssel egyre inkább előtérbe kerültek az információs jogok praktikus kérdései: Lehet-e hozzájárulás nélkül fényképfelvételt készíteni valakiről? Közzétehető az interneten egy telefonbeszélgetés szövege? Közzölhetőek-e egy internetes közösségi fórumon az iskolai osztályzatok? Indokolt-e – egyéb biometrikus adatok mellett – az ujjlenyomat rögzítése az útlevélben? Nyilvános-e a készülő adótörvények tervezete? Tudhatjuk-e, hogy településünk önkormányzata milyen cégekkel kötött megállapodásokat az elmúlt években?

a technikai fejlődés és a jog

Válasszatok ki egyet a fent felsorolt kérdések közül, és vitassátok meg!

Az információs jogoknak két oldala van: egyrészt a személyes adatok tiszteletben tartása és védelme (információs önrendelkezési jog), másrészt a közérdekű adatok nyilvánossága (információs szabadság). Mindkét kérdéskört az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény szabályozza. A szabályozás fő elve, hogy egy demokratikus államban az állami szervek működése átlátható, megismerhető kell, hogy legyen, míg az állam polgárainak magánszférája, személyes életviszonyai kevés kivételtől eltekintve „láthatatlanok” kell, hogy legyenek mások és az állami hatóságok előtt.

az információs jogok két oldala

A SZEMÉLYES ADATOK VÉDELMÉHEZ VALÓ JOG

A személyes adat fogalmába tartozik bármely természetes személlyel kapcsolatba hozható adat, vagy az adott személyre nézve levonható következtetés. Személyes adatnak minősül például a születési időpont, a lakcím, a jövedelmi helyzet, de ilyen lehet akár egy adott termék bankkártyával történő megvásárlásának ténye, valamint az arcképmás is. Vannak adatok, amelyek fokozott védelemben részesülnek (szenzitív adatok): ilyenek az egészségi állapotra, a büntetett előéletre, a szexuális szokásokra, a nemzetiségi hovatartozásra vagy a vallási meggyőződésre vonatkozó adatok.

természetes személlyel összefüggésbe hozható adat

természetes személyre vonatkozóan levonható következtetés

Személyes adatokat rögzíteni, nyilvántartásban kezelni, felhasználni, továbbítani csak az érintett hozzájárulásával (szenzitív adatok esetén írásbeli hozzájárulásával), vagy törvényi felhatalmazás útján lehet. Az is fontos követelmény, hogy az adatok

hozzájárulás vagy törvényi felhatalmazás alapján kezelhető

kezelése mindvégig az eredeti céljához kapcsolódjon. Nem minősül jogszerű adatkezelésnek például az, ha valamely kórház szülészeti osztálya a kismamák személyes adatait és elérhetőségét továbbadja egy biztosítótársaságnak, amely ezt követően célzottan keresheti meg őket a számukra kidolgozott reklámokkal, illetve szerződés-kötési ajánlatokkal.

ellenőrzés és tájékoztatás

A törvény alapján az érintettek bármikor tájékoztatást kérhetnek személyes adataik kezeléséről, kérhetik azok helyesbítését, illetve (a törvény által előírt adatkezelés esetét kivéve) kérhetik azok törlését is. Mindenkinek joga van ugyanis ellenőrizni, hogy ki, hol, mikor, milyen célra használja fel személyes adatait.

Szerintetek jelentheti-e az információs önrendelkezési jog megsértését a térfigyelő kamerák üzemeltetése? Indokoljátok a választ!

A *Szemelvények* között található alkotmánybíróági határozat megállapításai alapján összegeztétek, hogy milyen, a személyes adatok védelmét szolgáló jogi garanciákat ismerünk!

1890: a fényképezőgép és a magánszféra találkozása

Az Amerikai Egyesült Államokban Samuel Warren és Louis Brandeis 1890-ben írt cikkükben fogalmazták meg először a magánszféra tiszteletben tartásának követelményét. A szerzőket az indította a cikk megírására, hogy felháborodtak a bulvárhírek után kutató sajtó rámenősségén: az újságírók egy társasági eseményről szóló tudósításukhoz fényképeket is készítettek. A fényképezőgép elterjedése óta természetesen megsokszorozódtak a magánszféra megsértésére alkalmas technikai eszközök.

A KÖZÉRDEKŰ ADATOK NYILVÁNOSÁGÁHOZ VALÓ JOG

A politikai nyilvánosság a demokrácia alapelve. Ez jellemzi az állami szervezetrendszer működését is. Az Országgyűlés, az önkormányzatok ülései, a bírósági tárgyalások fő szabály szerint nyilvánosak. A nyilvánosság vonatkozatható az „akták nyilvánosságára” is. A közérdekű adatok nyilvánossága a közügyek szabad megvitatásának részeként, szorosan kapcsolódik a véleménynyilvánítás szabadságához is.

A törvény szerint közérdekű adatnak minősül az állami vagy önkormányzati feladatokat, valamint a jogszabályokban meghatározott egyéb közfeladatokat ellátó szervek vagy személyek kezelésében lévő, a személyes adat fogalma alá nem eső adat. Ilyenek lehetnek az adott szerv szakmai munkájára, az általa kötött szerződésekre, dolgozói létszámára és költségvetésére vonatkozó adatok, de akár a vezetők szolgálatigépjármű-használatával kapcsolatos információk is.

Az említett szerveknek lehetővé kell tenniük, hogy a kezelésükben lévő közérdekű adatokat – törvényben meghatározott kivételekkel – bárki szabadon megismerhesse, ezért azokat közzé kell tenniük. (Törvényi kivétel például az állami vagy szolgálati titokká minősített adat.) Emellett a közérdekű adatokat kezelő szervek a polgárok egyedi közérdekű adatigényléseinek is kötelesek meghatározott időn belül eleget tenni. Közérdekű adat megismerése iránt bárki igényt nyújthat be. Amennyiben az adatot kezelő szerv az adat kiadását megtagadja, ezt indokolnia kell, döntéséről pedig írásban értesítenie az adatot igénylő személyt.

állami vagy önkormányzati szerv működésével, feladatellátásával kapcsolatos adat

fogalmilag nem lehet személyes adat

közzététel

Nézz utána, megismerhető-e közérdekű adatként egy, a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztériumban készülő törvénytervezet szövege!

A JOGÉRVÉNYESÍTÉS

Bejelentésre, vagy meghatározott esetekben hivatalból a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság vizsgálhatja ki a személyes adatok kezelésével, vagy a közérdekű adatok nyilvánosságra hozatalával kapcsolatos panaszokat. Amennyiben jogsértést állapít meg, ajánlásban fogalmazza meg a jogszerű adatkezelésre vonatkozó megállapításait, továbbá a jogellenesen kezelt adatok megsemmisítését is elrendelheti. A Hatóságot a törvény autonóm jogállású szervként határozza meg – a függetlenség azért kulcsfontosságú, mert a vizsgálatok gyakran állami, kormányzati szerveket is érintenek.

hatósági jogvédelem

bíróság Információs jogi ügyekben a bírósági út is nyitva áll. Túl azon, hogy a személyes adatok védelméhez fűződő jogok megsértése esetén eljárhat a bíróság, amennyiben egy állami vagy önkormányzati szerv a közérdekű adatok megismerésére irányuló kérelem teljesítését megtagadja, vagy nem a kért tartalommal teljesíti, a kérelmező ezügyben is a bírósághoz fordulhat.

Az információs jogok érvényesítésében kiemelt jelentősége van az állampolgári tudatos-
ságnak: személyes adatai védelmében leghatékonyabban mindenki saját maga tud fellépni, a tudatos jog- és információkereső polgárok közösségének fellépése pedig nagyban hozzájárulhat az átlátható állami működés kialakulásához.

A biometrikus adatok és a magánszféra

Biometrikus adatok alatt azokat a külső emberi jellemzőket értjük, melyek alkalmasak arra, hogy az egyes embereket megkülönböztessék. A fényképek használata a személyi okmányokban, vagy az ujjlenyomatok rögzítése a különböző nyilvántartásokban hosszú évtizedek óta bevett gyakorlat. A technológia ma már lehetővé teszi a retina lenyomata, a tenyérgéometria vagy az emberi test hőterképe alapján történő azonosítást is. Az új technológiák megjelenése a biztonság növelése mellett mindig magában hordja a magánszférába történő túlzott beavatkozás, a személyes adatokkal való visszaélés lehetőségét is. Az egyes biometrikus adatok digitális adathordozók formájában ma már útlevelekben is megjelenhetnek.

Ajánlott irodalom

Jóri András: *Adatvédelmi kézikönyv*. Osiris Kiadó, Budapest, 2005.

Majtényi László: *Az információs szabadságok*. Complex Kiadó, Budapest, 2006.

Orwell, George: *1984*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2005.

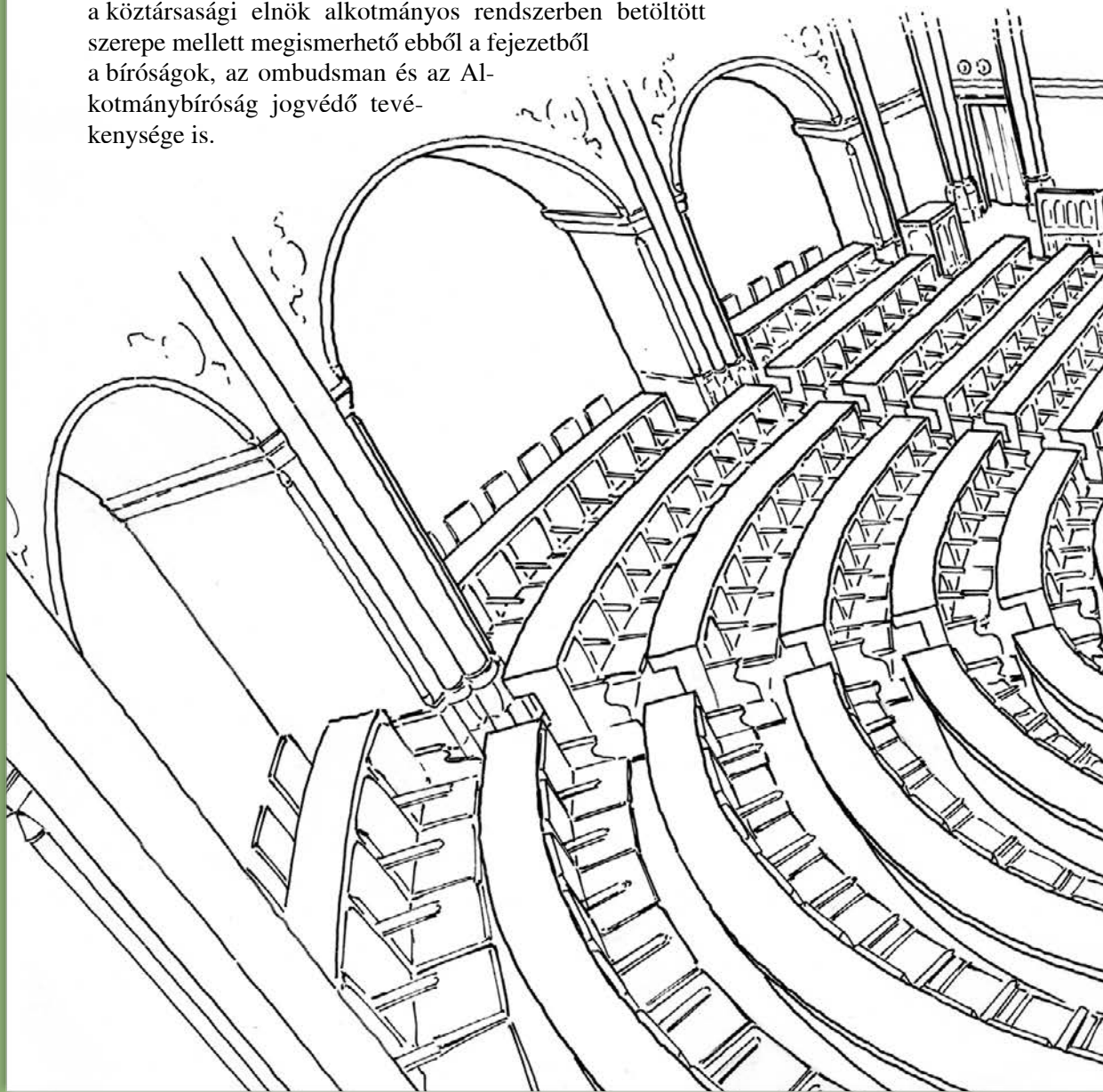
Szabó Máté Dániel (szerk.): *Védett adataink*. Társaság a Szabadságjogokért, Budapest, 2003.

<http://www.naih.hu> – a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság honlapja
A mások élete (német filmdráma). Rendező: Florian Henckel von Donnersmarck. Best Hollywood, 2006.

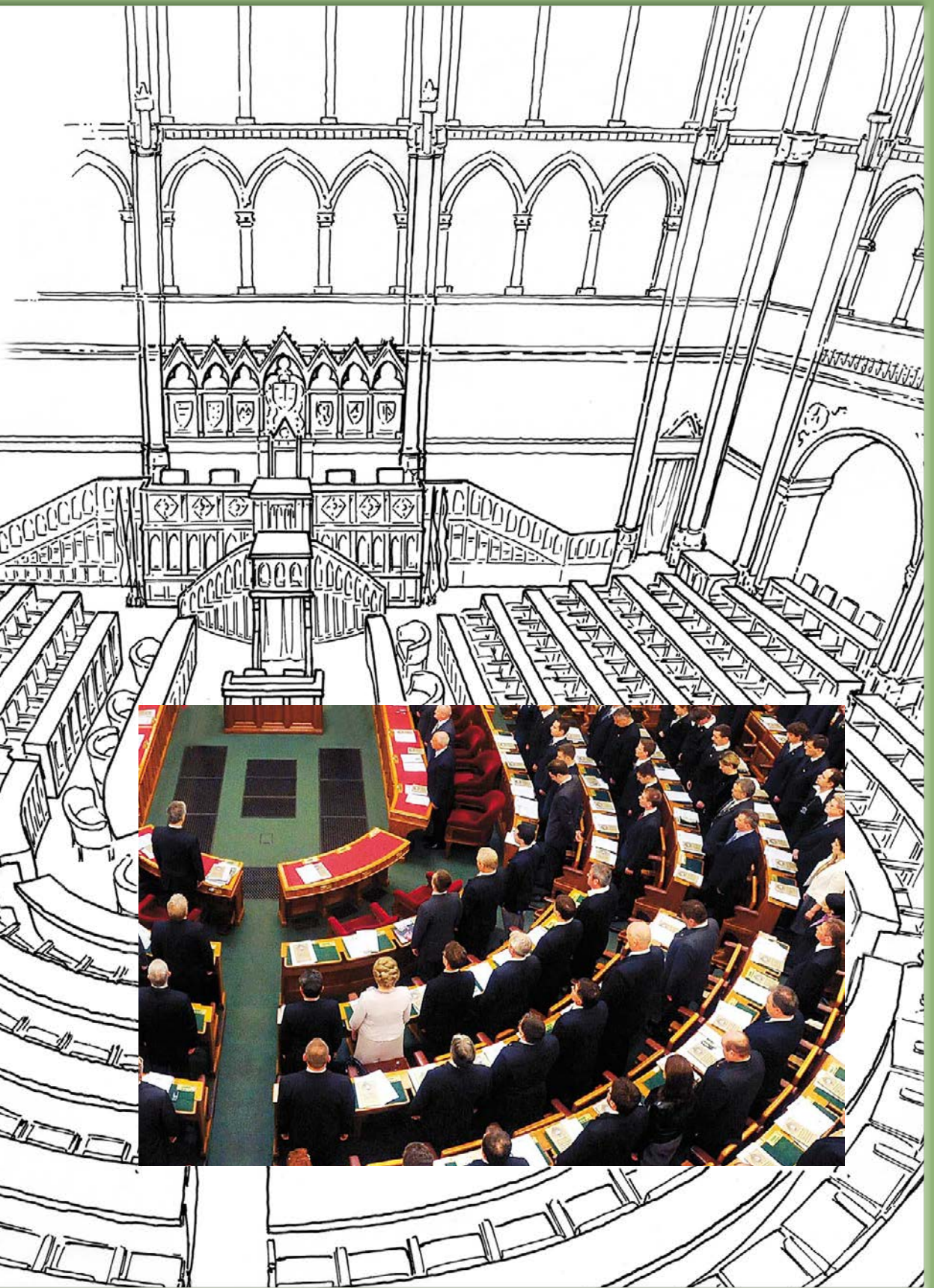
III. fejezet

AZ ÁLLAMSZERVEZET ALKOTMÁNYOS ALAPJAI

A fejezet az alkotmányos szervek kapcsolatrendszerét, működésük legfontosabb szabályait és jellegzetességeit mutatja be. Az országgyűlési törvényalkotási munka és a parlamenti ellenőrzés, a kormányzati, közigazgatási és önkormányzati működés, a köztársasági elnök alkotmányos rendszerben betöltött szerepe mellett megismerhető ebből a fejezetből a bíróságok, az ombudsman és az Alkotmánybíróság jogvédő tevékenysége is.

23. A köztársasági elnök

Az államfő (a király, a köztársasági elnök) a parlamenti kormányzati rendszerben „szent és sérthetetlen, uralkodik, de nem kormányoz”.

Nézz utána, mikor lett Magyarország először köztársaság! Ki volt az első köztársasági elnök?

A KÖZTÁRSASÁGI ELNÖK MEGVÁLASZTÁSA

Az európai köztársaságok többségében a köztársasági elnököt a választópolgárok közvetlenül választják, nálunk és néhány más országban azonban a parlament.

Mi az egyik és mi a másik megoldás előnye és hátránya? Nézz utána, miért ezt a rendszert vezették be Magyarországon!

Az államfő ötéves időtartamra kapja megbízatását és a tisztségre egy alkalommal újraválasztható.

Államfői tisztségek a világban

A világ országaiban változatos elnevezések és tisztségek illetik az államfőket: az elnökök, köztársasági elnökök, királyok és nagyhercegek mellett Japánban császár uralkodik. Érdekes, hogy a Brit Nemzetközösséghez tartozó, egyébként független és szuverén államok (pl. Kanada, Ausztrália, Új-Zéland) államfője formálisan ma is Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyságának királynője.

II. Erzsébet brit királynő fogadja
Abdullah bin Abdel-Aziz szaudi királyt

AZ ÁLLAMFŐI INTÉZMÉNY JELLEGE

A köztársasági elnök az Alaptörvény szerint kifejezi a nemzet egységét és őrökdi az államszervezet demokratikus működése felett. Az államelnök mint „alkotmányőr” semleges, széles körű összeférhetlenségi szabályok biztosítják függetlenségét. A köztársasági elnöki tisztség nem sorolható sem a törvényhozáshoz, sem a végrehajtó hatalomhoz. Ezt az elvet erősítette meg az Alkotmánybíróság egyik alkotmányértelmező határozata: a köztársasági elnök kívül áll a végrehajtó hatalmon, önálló hatásköre van.

Az államfőnek különösen fontos szerepe van a parlamenti ciklusváltások során, a kormányalakítások idején. Felelősségteljes feladatokat lát el a parlamenti kormányzás válsághelyzeteiben (pl. a parlament feloszlatakor), a különleges jogrend bevezetésekor.

A köztársasági elnök az Országgyűlés akadályoztatása esetén jogosult a hadiállapot kinyilvánítására, a rendkívüli állapot kihirdetésére, a Honvédelmi Tanács létrehozására, továbbá a szükségállapot kihirdetésére. A szükségállapot idején a sarkalatos törvényben meghatározott rendkívüli intézkedéseket rendeletileg a köztársasági elnök vezeti be.

A köztársasági elnöki intézményben – hasonlóan az állam felségjelvényeihez – a nemzet egysége nyilvánul meg. Minden népnek szüksége van a nemzeti összetartozás tudatát kifejező, népszerű politikusra. A köztársasági elnök, mint a köztársaság első polgára, tevékenységével a társadalom, a demokrácia egységét szolgálja.

**őrökdi
az államszervezet
demokratikus
működése felett**

**a nemzet egységének
kifejezője**

Gyűjtsd össze, 1990 óta kik voltak köztársasági elnökök Magyarországon!

FŐ FELADATAI

A köztársasági elnök a parlamenttel kapcsolatban a következő hatásköröket gyakorolja:

- kitűzi az országgyűlési választásokat;
- összehívja az Országgyűlés alakuló ülését;
- korlátozások nélkül részt vehet és felszólalhat az Országgyűlés ülésein, indítványt tehet az Országgyűlésnek intézkedések foganatosítására;
- törvényeket kezdeményezhet;
- javaslatokat tesz az Országgyűlésnek személyek megválasztására (pl. a köztársasági elnök javaslatára választja meg az Országgyűlés a miniszterelnököt, az ombudsmant, a legfőbb ügyészt);
- a köztársasági elnök már említett válságkezelői szerepe nyilvánul meg a feloszlata jogában.

**a törvényalkotáshoz
kapcsolódó jogkörök
(kihirdetés, vétó)**

Az államfő az egyik alapvető parlamenti tevékenység, a törvényhozás részeseként aláírja és kihirdeti a törvényeket.

A köztársasági elnök a parlamenti többség ellensúlya – ezt a célt szolgálja a vétó intézménye. A köztársasági elnöki vétónak a magyar Alaptörvényben két formája van. Az ún. politikai vétó alapján az államfő a „szentesítés” előtt észrevételeinek egyidejű közlésével egy alkalommal visszaküldheti újbóli megfontolásra a törvényt a parlamentnek, ha annak egészével vagy egyes rendelkezéseivel nem ért egyet. Ha az Országgyűlés újból megtárgyalta és elfogadta a törvényt, a köztársasági elnök köteles azt aláírni, majd öt napon belül kihirdetni.

A másik forma az ún. alkotmányossági vétó, ebben az esetben az államfő a törvény aláírása előtt azt véleményezésre megküldi az Alkotmánybíróságnak, s közli azt is, hogy mely rendelkezéseit tartja alkotmányellenesnek. Ez a jog a politikai vétó utáni parlamenti tárgyalást követően is megilleti az államfőt.

Keress olyan eseteket a magyar politikai életből, amikor a köztársasági elnök a politikai vagy az alkotmányossági vétó eszközével élt!

**közreműködés
a kormányalakításban**

Az államfőnek számos, a kormány tevékenységével kapcsolatos feladata van:

- A kormányalakításra az államfő ad megbízást, s a parlament által megválasztott miniszterelnök javaslatára ő nevezi ki a minisztereket.
- Az államfő kinevezési jogkörébe tartozó tisztségek között megtalálható a végrehajtó hatalom szinte valamennyi vezető pozíciója.

Nézd meg az Alaptörvény szövegében, hogy melyek ezek!

**Kegyelmezési
jogkör**

Az államfők hagyományos – a királyi főkegyúri jogból származó – jogköre a kegyelmezés. Ma már kegyelmi kérvény alapján csak akkor lehet mentesülni a bíróság által jogerősen kiszabott büntetés végrehajtása alól, ha azt a köztársasági elnök mellett ellenjegyzési jogkörben eljárva az igazságügyért felelős miniszter is jóváhagyja.

Az államfői hatáskörök leginkább a belügyi, a külügyi, a hadügyi és az igazságügyi kormányzáshoz kapcsolódnak.

- Az illetékes miniszter előterjesztésére dönt az államfő az állampolgársági kérdésekben.
- A külügyi kormányzás keretében a köztársasági elnök képviseli az államot (külföldi hivatalos utak, delegációk fogadása), megbízza és fogadja a nagyköveteket.
- A köztársasági elnök a Magyar Honvédség főparancsnoka, kinevezi és előlépteti a tábornokokat.
- A bírói hatalomhoz (az igazságügyi kormányzáshoz) tartozó jogköre a hivatásos bírák kinevezése és az egyéni kegyelmezés joga.

kinevezési jogkör

Az államfőnek a kormány tevékenységével kapcsolatos döntéseihez főszabály szerint miniszteri ellenjegyzés szükséges.

AZ ÁLLAMFŐI MEGBÍZÁS MEGSZŰNÉSE

Az államfői tisztség megszűnésének különféle esetei lehetnek.

Olvasd el az Alaptörvényben, melyek ezek!

Az egyik legsúlyosabb lehetőség a megfosztás, amely parlamenti kezdeményezésre az Alkotmánybíróság hatáskörébe tartozik. Az államfő akkor fosztható meg tisztségétől, ha annak gyakorlása során szándékosan megsértette az Alaptörvényt vagy a törvényeket.

jogi felelősség

Ajánlott irodalom

Csink Lóránt: *Az államfő jogállása Európában és Magyarországon*. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2008.

Föglein Gizella: *Államforma és államfői jogkör Magyarországon 1944–1949*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1993.

Holló András (szerk.): *A köztársasági elnök az új alkotmányban*. KJK-MTA ÁJI, Budapest, 1995.

Pölöskei Ferenc: *A köztársasági eszme története Magyarországon*. Cégér Kiadó, Budapest, 1994.

www.keh.hu – a Köztársasági Elnöki Hivatal honlapja

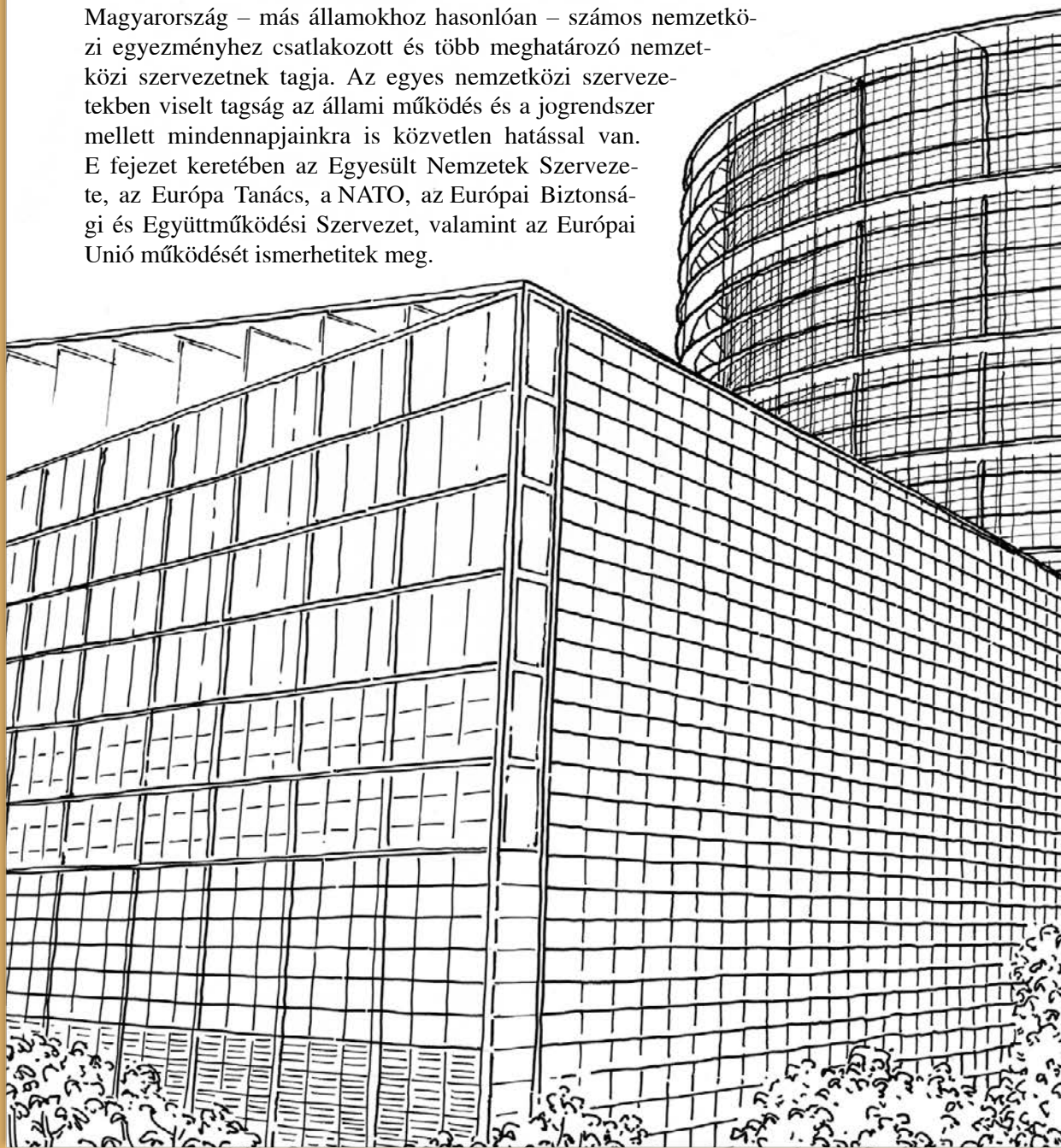
A király beszéde (angol filmdráma). Rendező: Tom Hooper. Budapest Film, 2010.

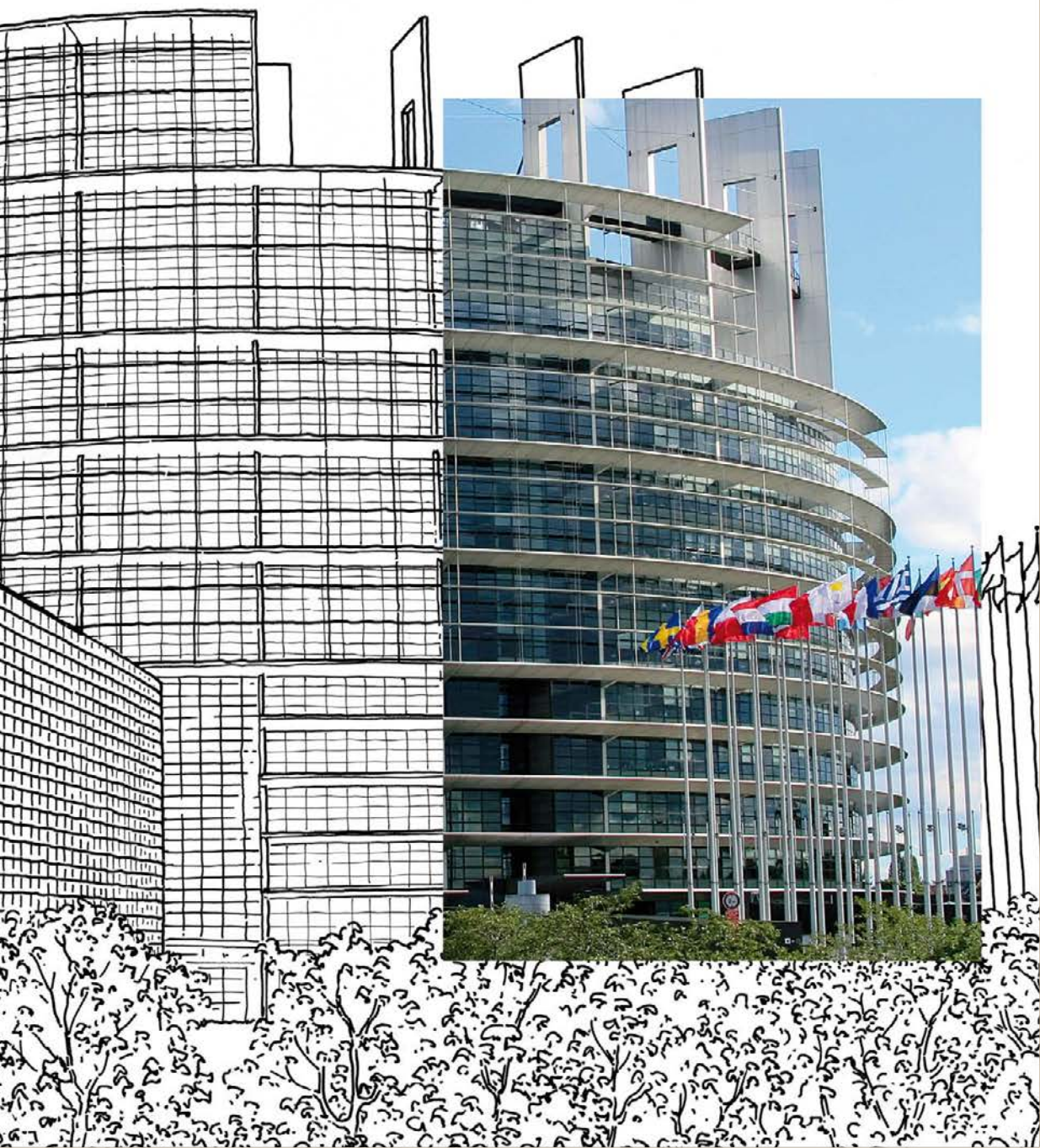
Frost/Nixon (amerikai–angol–francia filmdráma). Rendező: Ron Howard. UIP–Duna Film, 2008.

IV. fejezet

MAGYARORSZÁG NEMZETKÖZI KAPCSOLATAI

Magyarország – más államokhoz hasonlóan – számos nemzetközi egyezményhez csatlakozott és több meghatározó nemzetközi szervezetnek tagja. Az egyes nemzetközi szervezetekben viselt tagság az állami működés és a jogrendszer mellett mindennapjainkra is közvetlen hatással van. E fejezet keretében az Egyesült Nemzetek Szervezete, az Európa Tanács, a NATO, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, valamint az Európai Unió működését ismerhetitek meg.

29. Az Egyesült Nemzetek Szervezete

NEMZETKÖZI SZERVEZETEK A VILÁGBAN

A világban számos nemzetközi szervezet létezik: az államok politikai, gazdasági, katonai szövetségei működnek világszerte és regionális szinten.

világszervezet

A legjelentősebb világszintű nemzetközi szervezet az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ), amely 2012-ben 193 tagállamot számlált. Az önálló államiság hagyományos eleme az ENSZ-tagság elnyerése. Magyarország 1955. december 14-én lett az ENSZ tagja, az ENSZ alapokmányának hazai törvénybe iktatásáról pedig az 1956. évi I. törvény rendelkezett.

Nézzetek utána az interneten, hogy mely államok nyerték el legutóbb az ENSZ-tagságot!

AZ EGYESÜLT NEMZETEK SZERVEZETÉNEK CÉLJAI

**az emberi jogok
védelme
a nemzetközi
béke és biztonság
fenntartása**

Az Egyesült Nemzetek Szervezete 1945. június 26-án jött létre 51 alapító állam akaratából. A második világháború után az ENSZ Alapokmánya hitet tett az alapvető emberi jogok mellett, s célul tűzte ki a nemzetközi béke és biztonság fenntartását. Az ENSZ a viták békés eszközökkel történő megoldására, a béke megszilárdítására törekszik a maga sajátos eszközrendszerével (pl. békéltető bizottságok, megfigyelők, békefenntartók, jószolgálati bizottságok, közvetítők kiküldésével).

A 243–245. oldalon lévő *Szemelvények* között található szövegrészlet alapján melyek az ENSZ működésének legfontosabb elvei? Hiányolsz-e ezek közül valamit? Indokold is válaszod!

Az Emberi jogok egyetemes nyilatkozatának elfogadását (1948) követően az ENSZ további nemzetközi egyezményekkel kiépítette és állandóan továbbfejlesztette az emberi jogok nemzetközi rendszerét, amelyhez a tagállamoknak igazodniuk kell. Az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága rendszeresen figyelemmel kíséri az emberi jogok helyzetét, nyilvánosan megtárgyalja az emberi jogok megsértésének eseteit, s intézkedik a jogsértések megszüntetése érdekében.

**a gazdasági
és szociális fejlődés
előmozdítása**

Az ENSZ széles körű tevékenységet fejt ki a nemzetközi gazdasági és szociális fejlődés előmozdítása céljából is. (Ilyen

Világörökségek Magyarországon

Az UNESCO 1978 óta a világörökség részének nyilváníthatja az egyes országokban található, kiemelkedő kulturális és természeti értéket hordozó városrészeket, épületegyütteseket, emlékhelyeket és a természeti környezetet. Magyarországon a világörökség része Budapest Duna-parti látképe, a budai Várnegyed, az Andrássy út és történelmi környezete, Hollókő ófalu és táji környezete, az Aggteleki-karszt és a Szlovák-karszt barlangjai, az Ezeréves Pannonhalmi Bencés Főapátság és közvetlen természeti környezete, a Hortobágyi Nemzeti Park – Puszták, a pécsi ókeresztény sírkamrák, a Fertő tó/Neusiedlersee kultúrtáj és a tokaji történelmi borvidék.

a világnépeesség alakulása és a világelemezés ügye, vagy például a természeti erőforrásokkal való ésszerű gazdálkodás.) Ezt a tevékenységét a szervezet az úgynevezett szakosított intézmények közreműködésével látja el: a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO), az ENSZ Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezete (FAO), az ENSZ Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális szervezete (UNESCO), az Egészségügyi Világszervezet (WHO), a Világbank, a Nemzetközi Valutaalap (IMF), a Meteorológiai Világszervezet (WMO), a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség (IAEA). Ezek tevékenysége ma már általánosan ismert.

**WHO, UNICEF,
UNESCO, FAO, ILO,
IMF stb.**

Nézzetek utána az egyik szakosított intézmény működésének! A szervezet mely programjaival találkoztatok már korábban is?

AZ ENSZ SZERVEI

Az Alapokmánynak megfelelően az ENSZ legfontosabb szervei:

- a Közgyűlés;
- a Biztonsági Tanács;
- a Gazdasági és Szociális Tanács;
- a Gyámsági Tanács;
- a Nemzetközi Bíróság;
- a Titkárság, élén a főtitkárral.

A Közgyűlés a szervezet legfőbb tanácskozó testülete, amely meghatározza működésének fő irányait. A Közgyűlés a tagállamok képviselőiből áll – a döntések meghozatalakor minden tagállamnak egy szavazata van. A Közgyűlés üléseit a szervezet székhelyén, New Yorkban tartják.

Közgyűlés

Biztonsági Tanács

A tizenöt tagú Biztonsági Tanács elsődleges feladata a nemzetközi béke és biztonság fenntartása. A Biztonsági Tanácsnak az öt állandó tag (Kína, Oroszország, Franciaország, Nagy-Britannia, Amerikai Egyesült Államok) mellett tíz, az ENSZ Közgyűlés által két évre választott tagja van. Magyarország eddig két alkalommal volt a Biztonsági Tanács tagja: 1968–1969-ben, illetve 1992–1993-ban.

A *Szemelvények* között található szövegrészlet alapján a Közgyűlést vagy a Biztonsági Tanácsot tartod az ENSZ meghatározó szervének? Adnál-e további hatásköröket egyik vagy másik szerv számára? Indokold is válaszod!

Nemzetközi Bíróság

Az államok közötti vitás kérdések rendezésében fontos szerepe van a Nemzetközi Bíróságnak, amely az ENSZ legfőbb bírói szerve. A Bíróság székhelye Hollandiában, Hágában van.

Keressetek példát arra, amikor Magyarország vitás ügye szerepelt a Nemzetközi Bíróság előtt!

Szintén Hágában van a székhelye annak a bíróságnak, amely a Biztonsági Tanács határozata alapján a volt Jugoszlávia területén elkövetett emberiség elleni és háborús bűncselekményeket vizsgálja ki. A ruandai polgárháborúban elkövetett bűncselekményeket is egy, a Biztonsági Tanács által létrehozott bíróság vizsgálja – ennek székhelye a tanzániai Arushában van.

Nézzetek utána, mennyire tekinthető eredményesnek a hágai bíróság működése a volt Jugoszlávia területén elkövetett háborús bűncselekmények elkövetőinek felelősségre vonásában! Mi nehezítheti a bíróság eljárását?

Ajánlott irodalom

Kissinger, Henry: *Diplomácia*. Panem Kiadó, Budapest, 2008.

Sulyok Gábor: *Egyesült Nemzetek Szervezetének Biztonsági Tanácsa: összetétel, szavazás, reform*. Complex Kiadó, Budapest, 2009.

Valki László: Megilleti-e Koszovót az önrendelkezés joga? In *Élet és Irodalom*, 2008/4.

www.un.org – az ENSZ honlapja

Hotel Ruanda (Hotel Rwanda). Amerikai–angol–olasz–dél–afrikai filmdráma. Rendező: Terry George. MGM, 2004.

Tartalomjegyzék

ALAPFOGALMAK

1. Az alkotmányosság klasszikus alapelvei	10
2. A magyar alkotmány	22
3. Az állami szuverenitás	34
4. Az állampolgárság	43
5. Az állam felségjelvényei és más nemzeti jelképei	51
6. A közvetlen demokrácia. A népszavazás	56
7. A képviseleti demokrácia. A választási rendszer	66
8. Szabályok a mindennapokban. A jog sajátosságai	73
9. Jogforrások Magyarországon	77
10. A nemzetközi jog és az Európai Unió joga	85

ALAPJOGOK

11. Az alapjogok általános kérdései	94
12. A személyi szabadságjogok	104
13. A lelkiismereti és vallásszabadság. Az egyházak	113
14. Az egyesülési és a gyülekezési szabadság	120
15. A véleménynyilvánítás szabadsága	128
16. Az információs jogok	135
17. A hátrányos megkülönböztetés tilalma	141
18. A nemzeti kisebbségek jogai	149
19. A család és a gyermekek jogai	158
20. A gazdasági, szociális és kulturális jogok	168

AZ ÁLLAMSZERVEZET ALKOTMÁNYOS ALAPJAI

21. Kormányzati rendszerek, kormányformák	176
22. A törvényhozó hatalom, az Országgyűlés	182
23. A köztársasági elnök	192
24. A kormány és a közigazgatás	197
25. A közpénzügyek	206
26. A helyi önkormányzatok	212
27. A bírói hatalom. Az igazságszolgáltatás	219
28. Az Alkotmánybíróság és az ombudsman	230

MAGYARORSZÁG NEMZETKÖZI KAPCSOLATAI

29. Az Egyesült Nemzetek Szervezete	240
30. Az Európa Tanács	246
31. A NATO	251
32. AZ EBESZ	252
33. Az Európai Unió	254

Kiadja a Mozaik Kiadó, 6723 Szeged, Debreceni u. 3/B. Tel.: (62) 470-101

E-mail: kiado@mozaik.info.hu • Honlap: www.mozaik.info.hu • Felelős kiadó: Török Zoltán

Készült az Innovariant Kft.-ben, Szegeden • Felelős vezető: Drágán György

Terjedelem: 24,82 (A/5) ív • 2017. március • Tömeg: 470 g • Raktári szám: MS-2663